

T AAL & CULTUUR

[T] DIENSTBAAR AAN WAT ER KLINKT. TIEN JAAR POËZIJDSCHRIFT “HET LIEGEND KONIJN”

Net als konijnen liegen dichters de waarheid, althans dat beweren zij zelf, en waar een leugenaar zich op zijn leugens beroemt moet men op zijn hoede zijn. In een van de eerste poëtische passages uit de Europese literatuur vertelt de Beotiër Hesiodos (zevende eeuw voor Christus) hoe hij op de Helikon zijn schapen weidde, toen hij werd aangesproken door de Muzen, dochters van Zeus. De dames vallen, als we de dichter mogen geloven, met de deur in huis:

Boerse herders, tuig van de richel, vraatzuchtige penzen,
zeker, wij kennen ontelbare leugens die lijken op waarheid,
maar wij kunnen, indien we dat willen, ook zingen wat waar is.

Niets wijst erop dat Hesiodos op deze mededeling zat te wachten, en wat hij ermee moet aanvangen blijft impliciet. Vervolgens overhandigen de Muzen hem de tak van een laurier en zij blazen hem een goddelijke stem in, zodat hij in staat is te zingen over wat komt en wat geweest is, maar vooral om de lof van de Muzen zelf te verkondigen. Maar, zo

onderbreekt Hesiodos zijn verslag, wat sta ik hier te bazelen over eiken en rotsen? Aan het werk! Meteen daarna begint zijn duizend verzen tellende *Theogonie*, een van A tot Z gelogen lied over de genealogie van de godenwereld.

Aan het begin van de Europese literatuur staat dus een tekst die zijn autoriteit ontleent aan Muzen die persoonlijk verklaren hoogst bedreven te zijn in de kunst van het liegen. En de *Theogonie* mag in letterlijke zin een verzameling krankzinnige verhalen zijn, het gedicht heeft wel degelijk de ambitie alles wat er in de wereld toe doet en wat wij niet begrijpen op een rijtje te zetten, van het ontstaan van de kosmos tot de alomvattende macht van Aphrodite. Megalomane drang naar volledigheid komt tot uitdrukking in een amechtig voortdurende reeks fragmenten, erotiek en moordzucht gaan gelijk op, pompeuze pretentie onderstreept zichzelf in dit vreemde gedicht met vileine ironie en zelfspot. Kortom, de poëzie is meteen waar ze wezen moet.

Toen Jozef Deleu (°1937) tien jaar geleden zijn nieuwe tijdschrift lanceerde, heb ik hem in stilte voor gek verklaard. Hoe kun je nu in een cultureel klimaat dat gekenmerkt wordt door schaamteloze en lelijke commercie, door nieuwe media die het vermogen tot concentratie doelbewust lijken af te breken en door de stelselmatige vernietiging van

grondig onderwijs, een periodiek oprichten dat zich exclusief richt op de meest esoterische aller kunsten? Bovendien bestonden er in 2003 al twee tijdschriften die uitsluitend aan poëzie gewijd waren, de *Poëziekrant* (sinds 1976) en *Awater* (sinds 2002). Het eerste nummer van *Het Liegend Konijn*, verschenen in april 2003, overtuigde me in eerste instantie maar matig. Negen gerenommeerde dichters waaraan je je geen buil kon vallen, één debutant die reeds bekendheid genoot als prozaïst, waarom zou dat iets toevoegen aan het landschap van de Nederlandstalige poëzie? En dan was er ook nog die raadselachtige naam, die niet veel goeds voorspelde en – veelzeggend genoeg – *niet* werd toegelicht door het sprookje van Paul van Ostaijen dat tot op de dag van vandaag op het omslag prijkt. Ik begreep niet wat Deleu hiermee wilde, anders dan het invullen van de zeeën aan vrije tijd die hem als gepensioneerde cultuurpauze, na zijn afscheid van Ons Erfdeel vzw, ten deel waren gevallen.

Maar ik vergiste mij. *Het Liegend Konijn* is niet alleen binnen korte tijd publicitair een doorslaand succes geworden, ook dat eerste nummer bevatte al de kern van alles waar Deleu voor staat.

Om te beginnen laat de tekst van Van Ostaijen zien dat er een duivelse dialectiek bestaat tussen natuur en cultuur, tussen genetisch bepaalde driften en gedragingen enerzijds, en aangeleerde,

verworven eigenschappen anderzijds, waarbij men door intellectuele en spirituele behoeften te cultiveren het gevaar loopt de vereisten van het zo sterfelijke vlees te veronachtzamen. Van Ostaijens konijn, dat aanvankelijk op zoek was naar de lach, weet zich geen raad met zijn verwondering, die een vorm van beschaving is, en heeft daardoor de neiging roekeloos zijn ondergang tegemoet te gaan. “Het duurt nog wel een tijd”, zegt de dichter, “alvoor het konijn zal geleerd hebben [...] te luisteren naar de stem van het ras, van de vrees. Dan komt het konijn tot het nuanceren zijner nieuwsgierigheid.”

De spanning tussen dood en onsterfelijkheid, tussen lichaam en ziel, tussen bloed en metafysica die de basis van alle poëzie vormt, is in het eerste nummer van *Het Liegend Konijn* al volop aanwezig, bijvoorbeeld in twee gedichten van Rutger Kopland en Menno Wigman. Naar aanleiding van werk van Roger Raveel schrijft Kopland, in wat een van de beste reeksen uit zijn voorlaatste bundel zou worden, het volgende:

Zoals je tijdens het denken kunt weten
dat je aan niets denkt

en zoals je tijdens het kijken kunt zien
dat je niets ziet

zo kunnen er in zijn afbeeldingen gaten vallen
in een weiland een mens een huis

witte gaten waarin je ziet dat we van de dingen
niet weten hoe ze zijn

ziet dat de wereld een gat is
een wit gat

zo wil ik dat gedichten de gaten laten zien in
de taal waar voor de dingen geen plek is

Deze verstilde *theologia negativa*, als ik het zo mag
noemen, contrasteert sterk met het gedicht
'Lichaam, mijn lichaam' van Wigman, dat de
volgende regels bevat:

Lichaam, mijn lichaam, hoeveel handen
van hoeveel vreemden kreeg je op je af?

Ooit was de dood een klamme kappershand.
Toen kwam de vrieskou van een stethoscoop.

[...]

En dan die metro's met dat drukke vlees,
dat restvolk dat als vissen langs je gleed

[...]

eerste kamers en verliefde lakens,
de lente die het in ons werd. Want wij

zijn bang. En angst duurt soms een lichaam
lang.
Straks lig ik daar en wordt mijn haar gekamd.

Met Van Ostaijen in de hand kunnen we ons
afvragen wie hier het verstandigste konijn is,
Kopland of Wigman, maar dat hun leugens
waarheid behelzen lijkt me evident.

Dat *Het Liegend Konijn* gedichten uit het nest
rooft, zoals het programma van meet af aan luidt,
is op zichzelf niets opmerkelijks. Alle literaire
tijdschriften plaatsen gedichten die nog niet eerder
gepubliceerd werden. Wat dit tijdschrift uitzonderlijk
maakt is, afgezien van de afwezigheid van verhalend
of beschouwend proza, de uitgestrektheid van zijn

territorium. Na het eerste, nog wat veilige, nummer
is Deleu erin geslaagd niet alleen ieder die er in de
Nederlandstalige poëzie toe doet aan zich te binden,
maar heeft hij ook menigeen de gelegenheid gege-
ven in zijn blad te debuten. Ieder nummer bevat
werk van nieuwkomers, dat moeiteloos overeind
blijft naast gedichten van vitale veteranen als Hubert
van Herreweghen (1920) en Leo Vroman (1915).

Die verscheidenheid is helemaal de verdienste
van Deleu. Natuurlijk, tijdens de decennia die hij
doorbracht bij het door hem opgerichte *Ons Erfdeel*
heeft hij een ontzagwekkend netwerk opgebouwd,
maar dat is nog geen garantie voor een goed en
relevant tijdschrift. Het geheim van het succes
schuilt in de persoonlijkheid van de redacteur zelf.
Wanneer Deleu je iets verzoekt, is het onmogelijk te
weigeren, want van zijn welbespraakte beminnelijk-
heid gaat een onverbidde autoriteit uit.

Dat het territorium van het konijn zo groot is,
betekent niet dat zomaar Jan en Alleman in het tijd-
schrift terecht kan, want Deleu heeft een feilloos
instinct voor kwaliteit. Er is plaats voor vernieuwing
en experiment, voor humor en gekte, maar vóór alles
draagt *Het Liegend Konijn* een ideaal van humaniteit
uit. In april 2012 schreef Deleu in zijn inleiding dit:

“Diversiteit en respect voor zeer uiteenlopende
poëtica's liggen aan de basis van een unieke
mix waardoor ieder nummer van dit blad
een kleurrijke waaier biedt van onze heden-
daagse poëzie. [...] Gedichten zijn minder
dan ooit zachtmoedige versjes waarin een
beetje getreurd wordt om een of ander verlies.
Dichters zijn ongeremder dan vroeger,
misschien ook eenzelviger, doordat de
maatschappij ondanks al haar zogenaamde
openheid, zo dwingend neigt naar oppervlak-
kigheid en stuitend consumentisme. Denkend
aan dichters weten velen er geen raad mee
omdat zij de inspanning niet meer kunnen
of willen opbrengen om binnen te treden in
de wereld van de poëzie. Toch biedt die wereld
in taal door dat bij uitstek menselijke en dus
onvolmaakte medium inzicht, diepgang en
herkenning.”

De missie van *Het Liegend Konijn* is geen geringe.
Deze institutie, want zo mag je het blad wel noe-

men, staat voor de waardigheid van de menselijke beschaving, hoewel ze zich terdege realiseert dat woorden soms hun eigen gang gaan, zonder dat de dichters er veel greep op hebben. In datzelfde nummer van april 2012 schrijft Hubert van Herreweghen, naar aanleiding van een zin die hem schijnbaar vanuit het niets werd geopenbaard:

Zo zijn er woorden aan de leg
zonder dat ik iets zie of zeg:
een ritseling en het was weg.

't Woord met gevorkte tong
dat zo vals lacht,
vertelt 't geziene aan de andere machten.

Dat het woord tot op zekere hoogte onbetrouwbaar is, geeft dichters echter geen vrijbrief de betekenis vaarwel te zeggen en de ijzige leegte te omarmen. Weinigen hebben dat pregnanter onder woorden gebracht dan H.H. ter Balkt, die in het jubileumnummer van januari 2007 krachtig stelling neemt tegen modernistisch en postmodernistisch nihilisme, maar ook tegen pretentieuze orakeltaal en swingende popularisering:

Bedenk, Poëzie, alles begon met jou
en de leegte was nooit jouw paleis:
de uitgeblazen ruimte, de ijzige kou,
de augurenhal niet noch de danshal.

Alles is met poëzie begonnen. Daarom vangt Hesiodos zijn *Theogonie* aan met een lofzang op de Muzen, en wel in de volgende bewoordingen:

Vangen wij aan met u, o Muzen, die op de
Olympos
zingend het grote denken van vader Zeus doen
genieten,
gewagend van alles wat is, wat zijn zal en wat
geweest is,
dienstbaar aan wat er klinkt.

Dienstbaar aan wat er klinkt. Als *Het Liegend Konijn* iets is, is het dat.

PIET GERBRANDY

Het Liegend Konijn. Tijdschrift voor hedendaagse
Nederlandstalige poëzie, onder redactie van Jozef Deleu, twee
nummers per jaar (april en oktober), Van Halewyck / Van
Genep, Leuven / Amsterdam, www.hetliegendkonijn.be.
